
TOPLANTI ÖZETİ

Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikaları

(15 Ocak 2017)

Yoksulluk tarihte ve günümüzde insanlığın yaşadığı en önemli ve yaygın problemlerden biridir. Bundan dolayı her dönemde hem halk kesiminin, hem yöneticilerin, hem de araştırmacıların ilgi alanı olmuştur.

Yoksulluk kısaca ve genel bir ifade ile, kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları şeklinde tarif edilebilir. Yine yoksulluk, istihdamdan, barınmadan, sağlık hizmetlerinden, eğitimden ve sosyal hayatın ihtiyaçlarından mahrum olma şeklinde ifade edilmiştir.

Yoksulluk hem bireysel hem de toplumsal etkiler oluşturan bir problemdir; sadece belirli gelir ve ihtiyaç maddelerinden mahrum kişiyi değil toplumsal hayatı da çok yönlü etkiler. Yoksulluk sosyal çalkantılara ve çatışmalara, ayrıca kayıt dışı ve yeraltı ekonomisinin gelişmesine yol açabilir. Alkol ve uyuşturucu bağımlılığını, suç oranlarını artırır. Doğal çevreyi olumsuz etkiler; yaygınlaşp kalıcı bir hale dönüştüğünde sosyal ahlak, sosyal sorumluluk, sosyal dayanışma duygularını yıpratır. Bundan aile birliği, toplum ve toplumun geleceği zarar görür. Bu şekilde bir kısır döngü oluşmakta, yoksulluk yoksulluğu arttırmakta ve sorun giderek kemikleşmektedir.

Sanayileşme sonrası Avrupa’nın yaşadığı bir problem olan ve birlikte birçok problemi getiren kırdan kente göç, Türkiye’de de önemli olumsuz sonuçlar getirmiş ve getirmeye devam etmektedir. Bu sonuçlardan biri de yoksulluktur.

Kentler ile kırsal alan yoksulluğun şekli bakımından bazı farklılıklar göstermektedir: mutlak yoksulluk daha çok kırsal alanda görülürken, kentlerde nisbi yoksulluk öne çıkmaktadır.

Yoksulluk adlı bu önemli insanlık sorunu 15 Ocak 2017 tarihinde, Türkiye'de 1969'da kurulan ilk düşünce ve strateji merkezlerinden biri olan ESAM (Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi) tarafından, CANSUYU Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği, Esenler Belediyesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nin de desteği ile Yıldız Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen Yoksulluk Ve Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikaları adlı sempozyumda ele alındı.

Sempozyuma birçok akademisyen, sivil toplum kuruluşu yöneticisi ve konuyla ilgili bazı kamu kurumu yöneticileri bildiri sundu.

Sempozyuma Saf suresi 7 ve 12. Ayetler arasının okunması ile başlandı.

Ardından ESAM Genel Başkanı Recai Kutan'ın, ESAM İstanbul Şubesi Başkanı Ekrem Arıkan'ın ve CANSUYU İstanbul İl Başkanı ve Eminönü Eski Belediye Başkanı Lütfi Kibiroğlu'nun açılış konuşmalarından sonra oturumlara geçilmiştir.

Doç. Dr. Bedrettin Kesgin tarafından sunulan ilk tebliğ "Yeni Yoksulluk ve Sosyal Politikalar" başlığını taşımaktadır. Tebliğde yoksulluğun sürekli arttığı, zenginlerle yoksullar arasındaki makasın sürekli genişlediği ve yaygınlaştığı dile getirilmiştir. Sorunun küresel olduğu, çözümün de aynı şekilde küresel olması gerektiği, küreselleşmenin bir aynılığı ve standartlaşmayı da beraberinde getirdiği ifade edilmiştir.

Tebliğ sahibi, 1980 sonrası küreselleşme ile neoliberalizm ideolojisinin ve söyleminin dünyaya hâkim olmasının yoksulluğun yaygınlaşmasına etki ettiği belirterek bu konuda batıda ve dolayısıyla dünyanın büyük çoğunluğunda liberal, muhafazakâr ve sosyal devlet olmak üzere 3 modelin görüldüğünü dile getirmiştir.

Tebliğ sunucusuna göre, bu modellerin yanı sıra adı pek konmamakla birlikte 4. bir model de mevcuttur: Akdeniz refah modeli denebilecek, Akdeniz havzasındaki ülkelerin uygulamalarındaki bu modelde en büyük belirleyici olan sivil toplumla beraber özellikle aile, akraba ve dayanışma ilişkilerine yoksulluk politikaları havale edilmektedir. Köyün burada önemli bir sosyal uygulama aracı olarak kabul edilmesi diğer uygulamalardan farklılık arz etmektedir. Türkiye'de uygulanan sosyal yardımlar ve yoksullukla mücadelede kendine özgü özellikler taşıyan uygulamalar bu modele örnek gösterilmektedir.

Tebliğ sahibine göre, yoksulluğu ortaya çıkaran diğer sorunlar yanında günümüzde çözümü iyice zorlaştıran temel bir sorun, sistemden kaynaklanan paylaşım sorunudur. Bunun halledilmesi için çözüm yolları aranmalıdır.

İkinci tebliğ, Doç. Dr. Hüsnü Koyunoğlu tarafından “Yoksulluğun Önlenmesinde Vakıfların Rolü” başlığıyla sunulmuştur. Tebliğde, tarihte, özellikle Osmanlı Devleti döneminde vakıfların yoksulluğun önlenmesine katkıları ele alınmıştır.

Tebliğde, İslam devletlerinin geleneklerinde ve Osmanlı Devleti’nde devletin, toplumun öncelikle emniyetini ve bu emniyetin neticesi olarak da adaleti teminle görevli olduğu, bunun dışındaki sağlık, eğitim, bayındırlık, belediye hizmetleri, dini hizmetler gibi birçok hizmetin çok büyük oranda vakıflar tarafından yapıldığı dile getirilerek bu gibi hizmetlerin ve sosyal yardım kapsamındaki birçok harcamanın yoksulluğun önlenmesine doğrudan veya dolaylı destek sağladığı ifade edilmiştir.

Tebliğde, mahalle veya köyün “avarız vergileri”nin ödenmesi için kurulan avarız vakıflarının zamanla o köyde, mahallede, kazada insanların ihtiyaç hissettiği her alana kaynak aktarmaya başladığı, böylece her kesime, özellikle de yoksul kesime destek sağlandığı anlatılmıştır.

Vakıf kurucusu ile vakıftan faydalananın doğrudan karşılaşmadığı, böylece vakfın hem yardım edenin hem de yardım alanın psikolojik baskı ve olumsuz etkiden uzak kalmasına vesile olduğu dile getirilmiştir.

Tebliğdeki iki ifade birçok kimse için sürpriz olsa gerek. 1.“Osmanlı toplumunda Cuma namazından sonra caminin önünde para toplama diye bir kavram yoktur.” Çünkü diğer vakıf kuruluşları gibi camilerin de bütün ihtiyaçları vakıfların gelir getiren akarları tarafından karşılanmaktadır.

2.“Cumhuriyet döneminde1951 yılındaki asgari ücret uygulamasından 40 yıl evvel, Osmanlı’da 1911 yılında kanuni olarak vakıflara asgari ücret uygulama mecburiyeti getirilmiştir.”

Sempozyumun üçüncü tebliği, Darülaceze Başkanı Hamza Cebeci tarafından “Bir Sosyal Hizmet Geleneği Olarak Darülaceze” başlığıyla sunulmuştur.

Tebliğde Darülaceze’nin dilenciliği önlemek için kurulduğu ama zamanla hizmet alanının genişlediği, dilenciliğin Darülaceze’ye alınma gerekçeleri arasından çıkarıldığı dile getirilmiştir.

Sultan II. Abdulhamid’in kurup, kuruluşuna şahsi olarak da büyük maddi yardım yaptığı belirtilmiş olup, Darülaceze’nin ilk sâkinleri kimsesiz kadınlar ve çocuklar olduğu belirtilmiştir. Darülaceze içerisinde ıslah, eğitim ve meslek edindirme faaliyetleri yürütülmüştür. Birçok sanat atölyesi ve imalathane kurulmuş, üretim yapılmıştır. Uzun süre İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı olan Kurum 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlanmıştır.

Kurulduğundan beri 30.000'i çocuk olmak üzere toplam 100.000 kişiye sefkat yuvası olan Darülaceze'de din, dil, ırk, sınıf ve cinsiyet farkı gözetilmeksizin bakıma muhtaç, yaşlı, engelli insanlara, sokağa terkedilmiş kimsesiz yavrulara hizmet verilmektedir. Burada barınan sakinlerin tüm giyinme, barınma, gıda, sağlık ve bakım ihtiyaçları kurum tarafından karşılanmakta, hizmet 24 saat aralıksız devam ettiği belirtilmiştir.

Dördüncü tebliğ, Dr. Bedrettin Kesgin tarafından "Değişmeyen Yoksullar: Suriyeli Sığınmacılar ve Uyum Sorunu" adıyla sunulmuştur. Tebliğde son yıllarda Dünya'nın en büyük trajedilerinden biri olan Suriye iç savaşının çok büyük trajedilere sahne olan göç yönü ele alınmıştır.

Tebliğ bu büyük meselenin hukuki ve sosyal yönünü ayrıntılı olarak incelemekte, mültecilerin topluma uyumlaştırılmasının nasıl olabileceğine dair yollar aramakta, sonunda da çok yönlü teklifler sunmaktadır.

Beşinci tebliğ, İHH (İnsani Yardım Vakfı) Yönetim Kurulu Üyesi Dr. Mehmet Emin Dağ tarafından "Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü" başlığıyla sunulmuştur.

Tebliğde yoksulluk kavramı ele alınıp "mutlak yoksulluk" ve "görece yoksulluk üzerinde durulduktan sonra Dünya çevresindeki yoksulluk verileri ele alınmış ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) bu yoldaki harcama kalemleri ve bazı meblağlar verilmiştir.

Tebliğ sahibi, sadece tüketime yönelik yardım edilmemesi gerektiği üzerinde özellikle durmuş, STK'ların da artık böyle düşünerek danışmanlık ve eğitim alanında da yoğun hizmet verdikleri dile getirmiş ve bu alandaki faaliyetlere ait bazı rakamlar vermiştir.

Altıncı tebliğ, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), Sosyal Yardımlar Genel Müdür Yardımcısı Mustafa Tarlacı tarafından "ASPB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Uygulamaları" başlığıyla sunulmuştur.

Tebliğ 3 bölümden oluşmaktadır:

1- Türkiye'de Yoksulluk ve İnsani Gelişmişlik Durumu: Bu bölümde Türkiye'deki yoksulluk ve insani gelişme, yoksulların gelirlerinin dolar cinsinden verilmesi ve geçmiş yıllara oranlarının belirtilmesiyle ele alınıp son yıllarda yoksulların gelir düzeylerinde yükselme olduğu dile getirilmiştir.

2- Sosyal Yardım Sistemi-Kurumsal Yapılanma: Bu bölümde sosyal yardım yapan kurumlar tanıtılmıştır.

3- Sosyal Yardım Programları ve Proje Destekleri: bu bölümde ASPB'nin sosyal yardım programları ve verdiği proje destekleri anlatılmaktadır. Tebliğ sahibi bu bölümde duyan çoğu kimse için sürpriz olacağını düşündüğümüz bir bilgi vermiştir: "Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılan kitaplar APSB tarafından karşılanmaktadır."

Yedinci tebliğ, Doç. Dr. İbrahim Subaşı ile Prof. Dr. Adem Korkmaz tarafından "Türk Hukukunda Asgari Ücret" başlığıyla sunulmuştur.

Tebliğde, önce asgari ücret kavramı ve tarihsel gelişimi ele alındıktan sonra asgari ücrete ilişkin uluslararası standartlar ve bu standartların gelişimi açıklanmıştır. Bu kapsamda Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün standartları ve tavsiye kararları, asgari ücret konusundaki diğer uluslararası standartlar, bu standartlara göre asgari ücretin önemi, kapsamı, kriterleri ve tespit yöntemi incelenmiştir.

"Asgari Ücretin Önemi ve Amaçları" başlığı altında ise gelir dağılımında adaletin sağlanması ve fakirliğin azaltılması, emeğin istismarının önlenmesi, asgari düzeyde eşit ücretin sağlanması, kriz dönemlerinde asgari ücretin korunması, ücret farklarının azaltılması, haksız rekabetin önlenmesi konuları ele alınmıştır.

Tebliğin diğer ana bölümleri ise "Asgari Ücret Tespitinde Kriterler", "Asgari Ücretin Etkileri" ve "Türk Asgari Ücret Uygulaması" başlıklarını taşımaktadır. Bölümlerde, özellikle sonuncusunda, alt başlıklarla konu ayrıntılı olarak incelenmekte ve tebliğ uzunca bir sonuç kısmı içermektedir.

Sempozyumun sekizinci ve son bildirisini Doç. Dr. Bedrettin Kesgin tarafından "Yoksulluğa Yerel Yaklaşım: Sosyal Belediyecilik" başlığı altında sunulmuştur.

Bildiride son 20-25 yılda Türkiye'de gittikçe artan ve yaygınlaşan, belediyelerin sosyal yardımları ve sosyal faaliyetleri ele alınmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra refah devletlerinin ortaya çıkışı ile birlikte sosyal politika uygulamalarının devletin misyonu olduğu, fakat 1970 sonrasında liberalleşme, kuralsızlaştırma ve daha az devletçi bakış açılarının hâkim olmasıyla birlikte sosyal politikalara da "küreselleşme süreci"nin damgasını vurduğu ifade edilmiştir.

Sosyal belediyeciliğin yoksulluğun hafifletilmesine katkı sağladığı anlatılmakla birlikte uygulamalardaki bazı aksaklıklar da dile getirilmiştir. Bildiride ifade edilen aksaklıklar şunlardır: uygulamaların sistematik olmayışı, denetim yetersizliği, daha çok partiler aracılığı ile uygulanışı, gerçek ihtiyaç sahibini belirleyememe ihtimali, yoksulluğun azaltılmasında yükümlü kuruluşlar arasında yeterli işbirliğinin olmaması, bu kuruluşların yürüttükleri programlarda ortak norm

ve standartların bulunmaması, adam kayırma, keyfilik, yardıma muhtaç kişi ve bölgelerin tespitinde yanlışlar ve eksikler olması.

Bildiride konu: “Sosyal hizmetler alanında belediyeler çok fazla hizmet çeşitliliğine ve alternatifine sahip olmuşlardır. Bu hizmetlerde eşgüdüm, koordine, standartların belirlenmesi etkin bir denetimi, bu da etkinlik ve verimliliği sağlayacak, hizmetleri kullananların doğrudan katılımı ise demokratikliği geliştirecektir.” şeklinde özetlenmiştir.

Hüsnü Koyunoğlu

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

